

Motion till riksdagen

1989/90:K254

av Gunnar Hökmark (m)

Medborgarnas kontroll över den politiska makten

Mot.
1989/90
K254–256

Frågan om medborgarnas kontroll över den politiska makten kommer att stå i förgrunden för 1990-talets politiska debatt. Det ökade avstånd som i dag kan utlösas mellan väljare och valda tar sig inte bara uttryck i att den offentliga makten på en lång rad viktiga punkter fattar beslut som uppenbart strider mot opinionens uppfattning om hur vårt samhälle bör utvecklas. Det tar sig också uttryck i en frustration över svårigheterna att nå ett verkligt inflytande över politiken samt en misstro mot om den politiska makten utövas och kontrolleras efter regler som tvingar de politiska beslutsfattarna att ta ansvar.

Frustrationen och misstron accentueras av att den politiska makten i Sverige haft en kontinuerlig tillväxt och fått en allt mer ökad betydelse för medborgarnas vardag sedan den nu gällande författningen antogs 1974.

Efter mångårigt förberedelsearbete antogs nu gällande regeringsform 1974 och trädde i kraft med början av 1975. Under de 15 år denna varit grunden för vårt statsskick har den uppvisat allt fler brister sett ur medborgarnas perspektiv. Svenska folket har ett mycket begränsat inflytande över den offentliga maktutövningen. Delvis beror detta på frånvaron av en maktindelning. Till en annan del beror det på att kombinationen av starka partigrupper och parlamentarism i viss mån upphäver den parlamentariska kontrollen. Frånvaron av personval är i detta hänseende en viktig faktor av betydelse både för bristande kontroll och för medborgarnas frustration och begränsade inflytande.

Det är mot denna bakgrund inte förvånande att vi i dag ser ett vikande intresse för den traditionella politiken.

När man i 1974 års regeringsform till nackdel för maktindelningen lade tyngdpunkten på riksdagen, förbisågs behovet av kontroll av att de olika högsta statsorganen håller sig inom de gränser som grundlagen uppställer. Den rättsliga tolkningen av grundlagen utövas i praktiken genom politiska majoritetsbeslut, vilket inte är förenligt med de principer som rättsstaten uppställer.

De enskilda människornas ställning har i konsekvens därmed hamnat i skymundan. Rättighetsreglerna är alltfjänt ofullständiga. Äganderätt och integritet är exempel på viktiga rättigheter som har ett svagt skydd i nu gällande regeringsform.

Mot denna bakgrund framstår det som utomordentligt angeläget med en ny konstitutionell debatt i Sverige. Sverige bör möta sekelskiftet med en ny

författning som bygger på utökat medborgerligt inflytande, förstärkta rättigheter för de enskilda medborgarna samt en kontroll av den offentliga makten på basis av grundlagens bestämmelser helt och fullt.

Mot. 1989/90
K254

Ett ökat medborgerligt inflytande kan uppnås genom införandet av personval och beslutande folkomröstningar.

Förstärkta rättigheter kan uppnås genom en grundlag som tar sin utgångspunkt att garantera individernas rättigheter och inte i den politiska maktens behov av enkla beslutsregler.

Den politiska makten kan ges en bättre kontroll bl.a. genom antingen en utökad lagprövningsrätt, förändrade former för KU:s verksamhet eller inom ramen för en ny författning i en författningsdomstol.

Detta var utgångspunkterna för det förslag till en ny grundlag som en sexmannagrupp, vari undertecknad ingick, presenterades 1988.

I förslaget lades stor vikt vid möjligheten att välja de politiska företrädarna genom direkta val. Även i övrigt spelade direkta personval stor roll bl.a. vad gäller den konstitutionella kontrollen. Rättighetsskyddet var utbyggt. Möjligheterna till kontroll av de styrande var centrala i detta förslag liksom möjligheten till beslutande folkomröstningar. Förslaget som var avsett att ställa konstitutionella frågor i debattens fokus och ställa grundläggande begrepp under diskussion förtjänar att vara ett bidrag till den parlamentariska process som är nödvändig för att Sverige skall få en ny grundlag.

Grundlagsförslaget

Sexmannagruppens förslag till ny regeringsform lyder som följer:

FÖRSLAG TILL REGERINGSFORM

Mot. 1989/90
K254

1 kap Statsskickets grunder

- 1 § Det svenska riket är en sammanslutning av fria medborgare. Medborgarnas frihet och rätt till liv och egendom värnas av grundlagarna. Staten skyddar riket mot yttre och inre fiender, upprätthåller lag och ordning samt främjar välfärden och vården av natur och kultur.
- 2 § All offentlig makt utövas under lagarna genom folkstyrelse. Folkstyrelsen förverkligas genom att folkets företrädare i riket och i kommunerna utses i allmänna, fria, hemliga och direkta val med lika rösträtt samt genom folkomröstningar.
- 3 § Denna regeringsform, tryckfrihetsförordningen och successionsordningen är rikets grundlagar.
- 4 § Statschefen företräder riket. Konung eller drottning inträder i ämbetet som statschef enligt reglerna i successionsordningen.
- 5 § Folket företräds av riksdagen, statsministern och vissa domare samt lokalt och regionalt av kommunernas högsta beslutande församlingar.
- 6 § Som svenska folkets valda ombud stiftar riksdagen lag, bestämmer om statens inkomster och utgifter samt granskar rikets styrelse och förvaltning.
- 7 § Regeringen styr riket. Regeringens chef är statsministern. Han utser statsråd som dess medlemmar.
- 8 § Den offentliga förvaltningen ombesörjes av statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter.

9 § Rättsskipningen fullgörs av självständiga och oavhängiga domstolar. De dömer i tvister mellan enskilda och mellan enskilda och det allmänna.

Mot. 1989/90
K254

Författningsdomstolen tryggar domstolarnas självständighet och oavhängighet. Den avgör tvister om grundlagarnas tillämpning.

10 § Lag skall stiftas med utgångspunkt från att alla behandlas lika under lagarna. Ingen åtskillnad till person får göras med hänsyn till ras, ursprung, religion, politisk åskådning, förmögenhet, ställning i samhället eller annat liknande förhållande.

11 § Regeringen, förvaltningsmyndigheter, domstolar och andra organ, som anförtros myndighetsutövning, skall iaktta allas likhet inför lagen och besluta på saklig och opartisk grund.

2 kap Medborgerliga fri- och rättigheter

1 § Envar har rätt till sitt liv. Dödsstraff får icke förekomma.

2 § Ingen får underkastas kroppsstraff eller annan omänsklig eller förnedrande behandling. Yttrande får ej framtvingas genom tortyr eller annat kroppsligt ingrepp.

3 § Varje medborgare har rätt att fritt välja bostadsort och vistas fritt i riket, utom då i särskilda fall, angivna i lag, en inskränkning är nödvändig för att skydda rikets säkerhet, liv, egendom eller natur.

Ingen medborgare får hindras att lämna riket eller återvända till riket, dock att reseförbud får meddelas enligt föreskrift i lag under utredning om brott. Ej heller får någon berövas egendom till följd av att han lämnar riket.

Beträffande utlännning skall asylrättens grundsatser iakttagas.

- 4 § Ingen får berövas sin frihet eller eljest åläggas begränsningar i sin rörelsefrihet annat än enligt föreskrift i lag som påföljd av brott, till fullgörande av tjänsteplikt eller till skydd för eget eller annans liv eller hälsa.
- 5 § Ingen får hållas i tvångsarbete eller slaveri. Tjänsteplikt får föreskrivas för upprätthållande av rikets försvar och för säkerställande av annan viktig samhällsfunktion samt för bistånd i nödsituation.
- 6 § Den som anhålls som misstänkt för brott skall inom tre dygn räknat från midnatt efter det att ingripandet skett ställas inför domstol, som bestämmer om häktning.
Den som hålls i häkte för brott skall få sin sak prövad i rättegång som skall påbörjas senast tre månader räknat från den dag frihetsberövandet skedde.
- 7 § Ingen får fällas till ansvar för brott för gärning, som ej var straffbelagd i lag då gärningen begicks.
Inte heller får för brott utmätas strängare brottspåföljd än som fanns i lag föreskrivet då gärningen ägde rum.
Förverkande av egendom som brottspåföljd eller åläggande av vite till det allmänna får endast ske med stöd av lag på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.
- 8 § Envar har rätt till hemfrid. Husrannsakan får dock ske enligt föreskrift i lag vid misstanke om brott, på vilket strängare straff än fängelse ett år kan följa. För husrannsakan fordras beslut av domstol utom i fall då fortsatt brottslig verksamhet måste förhindras.
Till grund för utmätning eller annan fullgörelseåtgärd eller för kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd skall ligga beslut av domstol.
- 9 § Envar är skyddad mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse, hemlig avlyssning och upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Vid misstanke om brott, på vilket strängare straff än fängelse ett år kan följa, kan dock domstol enligt föreskrift i lag tillåta sådant ingripande.

Envar är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp och kroppsvisitation. Vid misstanke om brott, på vilket strängare straff än fängelse ett år kan följa, eller för bevisupptagning efter beslut av domstol, är sådant ingrepp tillåtet i den mån det stadgas därom i lag.

Mot. 1989/90
K254

10 § Envar har rätt till personlig integritet enligt vad därom är stadgat i lag. Det allmänna får ej insamla personuppgift utan att stöd för detta finns i lag. Insamlad personuppgift får av det allmänna ej användas för andra ändamål än det för vilket den insamlats, såvida ej samtycke lämnas från den som uppgiften berör. Vid misstanke om brott, på vilket strängare straff än fängelse ett år kan följa, eller för bevisupptagning efter beslut av domstol får uppgift lämnas enligt vad som finns stadgat i lag.

11 § Allmänt åtal får väckas endast av allmän åklagarmyndighet, som enligt föreskrift i lag är behörig därtill, samt av justiekanslern eller av justitieombudsman.

12 § Envar är tillförsäkrad opartisk och offentlig rättegång inför domstol som enligt lag är behörig, när fråga är om ansvar för brott eller om civil tvist.

Domstol får med stöd av föreskrift i lag besluta om förhandling inför lyckta dörrar, när så är nödvändigt för att skydda viktiga enskilda eller allmänna intressen på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Den som åtalats för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld visats och lagligen fastställts. Den åtalade skall äga tillgång till offentlig försvarare, som utses av domstol, om strängare straff än böter kan följa på brottet, samt vara tillförsäkrad insyn i alla handlingar i målet.

13 § Envar är tillförsäkrad skydd för sitt familjeliv och har rätt att ingå äktenskap, bilda familj och uppfostra sina barn på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

14 § Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Ingen får utan eget samtycke registreras för sin åsikts skull i allmänt register.

15 § Envar är tillförsäkrad yttrande- och informationsfrihet. Därmed förstås rätt att fritt meddela sig i tal, skrift, radio, television eller film eller på annat sätt och att inhämta, motta och sprida uppgifter i media på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Rätt att framställa film och att sända radio- och TV-program skall tillkomma envar, som registrerat sig som utgivare och uppfyller de behörighetsvillkor, som enligt lag uppställts i det allmännas intresse på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Om tryckfriheten gäller vad som är föreskrivet i tryckfrihetsförordningen, där bestämmelser också finns om rätten att ta del av allmänna handlingar.

16 § Envar är tillförsäkrad mötesfrihet och föreningsfrihet och har rätt att tillsammans med andra bilda sammanslutningar på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Förening eller sammanslutning får ej vägra någon utträde eller inskränka någon frihet, som varje medborgare är tillförsäkrad.

Ingen sammanslutning får missbruka sin ställning att ansluta någon till politiskt parti eller annan åsiktsgrupp utan dennes eget samtycke.

17 § Envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkta.

Ingen får berövas sin egendom genom expropriation eller annat sådant förfogande utan stöd i lag och mot skattefri ersättning som motsvarar förlusten.

Då så är nödvändigt får på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle i lag bestämmas om användningen av egendom. Leder sådan rådhetsinskränkning till särbehandling av egendom på sätt, som medför skada eller förlust av någon betydelse, skall ersättning utgå på samma sätt som vid expropriation.

18 § Varje medborgare har rätt till fritt val av arbete, yrke och näring.

Då så är nödvändigt får föreskrifter lämnas i lag om villkor, som fordras för att utöva yrke eller näring, på sätt som

är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Mot. 1989/90
K254

Näringsutövning får endast förbjudas, om det är nödvändigt av hänsyn till landets säkerhet eller till skydd för liv, hälsa eller natur. Medför förbud eller särbehandling skada eller förlust av någon betydelse, skall ersättning utgå på samma sätt som vid expropriation.

Enskild verksamhet får ej genom skattelättnad eller stöd av allmänna medel beredas sådan fördel, att annan enskilds näringsutövning blir påtagligt missgynnad.

- 19 § Envar skall ha rätt att fritt ingå avtal med andra för att sörja för egna eller gemensamma angelägenheter.

Begränsningar får göras i avtalsfriheten genom föreskrifter i lag endast på sätt som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

Förbjuds tillämpning eller fullgörande av avtal i statens eller kommuners intresse, skall ersättning utgå för härav föranledd skada eller förlust av någon betydelse.

Stat och kommun skall som avtalspart i alla avseenden vara rättsligt likställda med enskild avtalspart.

- 20 § Skatter och avgifter får det allmänna ålägga enskilda endast med stöd av lag. De skall till form och innehåll, syften och omfattning motsvara det vedertagna i ett demokratiskt samhälle.

Skatt får ej uttas i syfte att överföra egendom från en begränsad grupp enskilda till en annan eller för att föra till staten, någon grupp eller sammanslutning viss egendom.

Skatt på en persons årsinkomst får inbegripet arbetsgivaravgifter som belastar ersättning för arbete icke överstiga hälften av inkomsten, såvida ej riksdagen med en majoritet av två tredjedelar av ledamöterna medger detta eller landets säkerhet kräver det i krig, vid krigsfara eller annat nationellt nödläge. Beslut att av enskild utta högre skatt än hälften av hans årsinkomst gäller för ett budgetår i sänder.

Samma ordning gäller, om det allmänna vill av en enskild i förmögenhetsskatt och inkomstskatt tillhoppa utkräva mer än hälften av den årliga avkastningen av förmögenheten i skatt.

Skatt eller avgift får ej uttas med högre belopp än det vartill skatter och avgifter skulle uppgått enligt de regler som

gällde när betalningsskyldigheten inträdde.

Mot. 1989/90

K254

- 21 § Innehåller konventionen mellan europeiska länder angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna den 4 november 1950 eller dess tilläggsprotokoll skydd utöver vad regeringsformen medger, skall det mer vidsträckta skydd, som konventionen eller dess tilläggsprotokoll ger, gälla.
- 22 § Inskränkning i de medborgerliga fri- och rättigheter som är skyddade i grundlag får beträffande utlänning göras i särskild ordning genom lag. För antagande av sådan lag fordras bifall av minst två tredjedelar av riksdagens ledamöter, att lagens föreskrifter är förenliga med Sveriges internationella förpliktelser, och att de överensstämmer med vad som är vedertaget i ett demokratiskt samhälle.

3 kap Statschefen

- 1 § Statschefen är rikets främste företrädare.
- 2 § Under statschefens ordförandeskap sammanträder regeringen till konselj. I konselj behandlas frågor av synnerlig vikt för riket. Statschefen hålles fortlöpande underrättad om rikets angelägenheter av regeringen.
- 3 § Som statschef får endast den tjänstgöra som är svensk medborgare och fyllt 25 år. Den som fullgör uppgift som statschef får icke samtidigt utöva annan tjänst.
- 4 § Är konungen förhindrad att fullgöra uppgiften såsom statschef, inträder enligt gällande tronföljd medlem av kungahuset, som ej är hindrad, att som riksföreståndare fullgöra uppgiften som statschef. Kan ingen av kungahuset inträda som riksföreståndare, fullgör riksdagens talman, med tillfälligt frånträdande av talmansskapet, som riksföretåndare uppgiften som statschef.

- 5 § Utslocknar konungahuset utser riksdagen ny konung. Vid första omröstning i valet fordras fem sjättedels majoritet för val av ny konung. Om sådan majoritet ej uppnås hålles nya omröstningar. För val av ny konung krävs vid andra omröstning två tredjedels majoritet och, om då sådan majoritet ej nås, vid en tredje omröstning flertalet av kammarens ledamöter och slutligen, om så erfordras, vid en fjärde omröstning flertalet röstande.
- Mot. 1989/90
K254
- 6 § Konungen kan ej åtalas för sina gärningar. Riksföreståndare kan ej åtalas för sina gärningar som statschef.
- Är statschefen kvinna, gäller för drottningen detsamma som i denna regeringsform stadgas om konungen.

4 kap Riksdagen

- 1 § Riksdagen består av en kammare med 151 ledamöter.
- 2 § Varje myndig svensk medborgare har rätt att i val till riksdagen avge en röst. Årligen upprättas en röstlängd, som skall ligga till grund för val.
- 3 § Val till riksdagen hålls varje år, vars årtal är jämt delbart med fyra, på dag som bestämts i lag.
- 4 § För val till riksdagen utgör varje län en valkrets.
- Valkretsarna tilldelas riksdagsmandat i förhållande till den andel av de i riket röstberättigade, som är bosatt i valkretsen.
- Mandattilldelningen fastställs före varje val av författningsdomstolen efter förslag av den centrala valmyndigheten.
- 5 § Röstberättigad medborgare är valbar som ledamot av riksdagen.
- Som kandidat i valkrets godtas valbar medborgare, som visat, att minst fem hundra andra väljare stöder hans kandi-

datur. Kandidat får vid val kandidera i endast en valkrets. För varje kandidat skall anges en ersättare. Om godkännande beslutar den lokala valmyndigheten.

Mot. 1989/90
K254

Den lokala valmyndigheten ombesörjer att valsedlar upprättas för valkretsen, som upptar de godkända kandidaternas namn i bokstavsordning. Valsedel skall ange antalet riksdagsmandat i valkretsen.

6 § Den röstande anger på valsedeln den turordning i vilken han önskar utse kandidaterna till ledamöter av riksdagen med siffror i följd från ett till det tal, som motsvarar antalet valkretsmandat. Lägre siffra turordnar kandidat före kandidat med högre siffra.

Valkretsmandat tilldelas kandidaterna i valet allteftersom de erhållit de högsta röstetalen. Dessa bestäms vid sammanräkning efter grunder, som anges i lag.

7 § Blir mandat ledigt övertages det av den avgångnes ersättare. Finns ej sådan anordnas ny sammanräkning av valet i den valkrets, där ledigheten uppkommit. Till riksdagsledamot utses då den bland återstående kandidater, som har det högsta röstetalet.

8 § Besvär över val till riksdagen prövas och avgöres av författningsdomstolen.

9 § Ytterligare bestämmelser om val till riksdagen meddelas i riksdagsordningen eller annan lag.

5 kap Riksdagsarbetet

1 § Riksdagen sammanträder årligen till riksmöte. Riksmöte hålles i Stockholm. Riksdagen eller talmannen kan bestämma annan mötesplats.

2 § Riksdagen utser inom sig för varje valperiod en talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagen utser inom sig vid varje riksmöte konstitutionsutskott, utrikesutskott, finansutskott, lagutskott och försvarsutskott samt de övriga utskott riksdagen finner behövliga.

Mot. 1989/90
K254

- 3 § Regeringen och riksdagsledamot får väcka förslag i frågor, som enligt regeringsformen avgöres av riksdagen.

Riksdagsledamot får framställa interpellation eller fråga till statsråd i angelägenhet, som hör till dennes ansvarsområde.

- 4 § Innan riksdagen avgör ärende, skall detta ha beretts av utskott.

Om en tredjedel av utskottets ledamöter finner ett ärende otillräckligt berett, får utskottet ej avsluta ärendets behandling förrän ytterligare beredning skett. Arten och omfattningen av denna beredning bestäms av utskottets ordförande och vice ordförande eller, om dessa ej enas, av talmännen.

- 5 § Utskottets möten skall vara offentliga, när en tredjedel av utskottets ledamöter begär det, utrikesutskottets och försvarsutskottets dock endast när samtliga ledamöter är ense därom.

- 6 § Vid omröstning i riksdagen gäller som beslut den mening, som samlar mer än hälften av de röstande, om ej annat följer av regeringsformen.

- 7 § Riksdagens beslut expedieras av talmannen.

- 8 § Fullgörandet av uppdrag som riksdagsledamot har företräde framför annan tjänsteuppgift eller likartad förpliktelse.

- 9 § Misstänks riksdagsledamot för brott, får han gripas, anhöllas eller häktas endast om misstanken avser brott för vilket gäller straff som ej är lindrigare än fängelse två år.

Talan får ej väckas mot riksdagsledamot i anledning av yttrande eller handling under utövande av uppdraget med mindre riksdagen så medger i beslut, om vilket minst fem sjättedelar av de röstande förenar sig.

6 kap Statsministern och regeringen

1 § Statsministern och statsråden utgör regeringen. Statsministern leder regeringens arbete.

2 § Statsministern utses genom val som hålls de jämna år, då riksdagsval ej sker, på dag som bestäms i lag. Valet avser en period av fyra år.

I valet får envar vid riksdagsval röstberättigad avge en röst. För valet gäller den för riksdagsval upprättade röstlängden.

3 § Röstberättigad medborgare, som fyllt 25 år, får kandidera i val av statsminister.

Som kandidat i statsministerval godkänns valbar medborgare, som visar att minst fem tusen andra väljare i riket stöder hans kandidatur.

Varje riksdagsledamot har rätt att kandidera i val av statsminister.

Godkännande av kandidater sker före valdagen av den centrala valmyndigheten.

4 § Till statsminister utses den kandidat, som erhåller mer än hälften av rösterna i statsministervalet.

Uppnår ej någon kandidat sådant röstetal, anordnas en ny valomgång senast tre veckor efter den första mellan de två kandidater, som i denna samlat flest röster. Till statsminister utses den, som erhåller flest röster i den andra valomgången.

5 § Statsministern utser och entledigar statsråden i regeringen.

Statsministern och statsråd skall vara svenska medborgare sedan minst tio år och får ej inneha allmän tjänst eller utöva verksamhet, som kan rubba allmänhetens förtroende.

Statsministern utser bland statsråden en vice statsminister som sin ersättare.

6 § Statsministern insätts i sitt ämbete av konungen dagen efter det att sammanräkningen avslutats i det val då han utsetts.
Därmed avgår den tidigare regeringen.

Mot. 1989/90
K254

7 § Avgår statsministern eller får han varaktigt förfall övertar vice statsministern ledningen av regeringsarbetet. Återstår mindre än sex månader till nästa statsministerval, inträder vice statsministern som statsminister. I annat fall ordnas urtima val av statsminister för återstoden av regeringsperioden. Sådant val tillgår på samma sätt som ordinarie val.

8 § Besvär över val av statsminister prövas och avgörs av författningsdomstolen.

9 § Ytterligare bestämmelser om val av statsminister meddelas i lag.

10 § Statsministern åtnjuter samma skydd som riksdagsledamot i fråga om ingripanden i anledning av brott.

7 kap Regeringsarbetet

1 § Regeringen styr riket, framlägger för riksdagen förslag till lag och årligen förslag till riksstat samt verkställer riksdagens beslut.

2 § För beredning av regeringsärenden skall finnas ett regeringskansli med departement för skilda verksamhetsgrenar.

För skötseln av utrikesärendena skall finnas ett utrikesdepartement.

Statsministern utser bland statsråden chefer för departementen. Två av statsråden skall vara lagfarna.

Regeringen fördelar regeringsärendena mellan departementen.

3 § För beredning av regeringsärendena skall regeringen inhämta upplysningar och yttranden från berörda myndigheter

och lämna tillfälle för sammanslutningar och enskilda med särskild sakkunskap att yttra sig i ärendet.

Mot. 1989/90
K254

- 4 § Statsministern kallar statsråden till regeringssammanträde och för ordet vid sammanträdet. För att regeringen skall vara beslutför fordras att minst fem statsråd deltar i regeringssammanträdet.
- 5 § Regeringen kan genom förordning överlämna till statsråd, som är chef för departement, att på regeringens vägnar avgöra mindre viktigt regeringsärende, som tillhör departementets verksamhetsområde.
- 6 § Vid regeringssammanträde är departementschefen föredragande i ärende som hör till hans departement. Berör en fråga flera departement, förordnar statsministern om ansvarsfördelningen mellan olika föredragande.
- 7 § Vid regeringssammanträde skall protokoll föras. Skiljaktig mening skall antecknas i protokollet.
- 8 § Författningar, förslag till riksdagen och andra expeditioner av regeringens beslut skall skrivas under av statsministern eller hans ersättare och föredragande statsråd på regeringens vägnar för att bli gällande. Regeringen kan dock förordna, att tjänsteman vid regeringskansliet får expediera regeringsärende av mindre vikt.

8 kap Folkomröstning

- 1 § Folkomröstning skall anordnas i de fall som anges i denna regeringsform under de villkor som där upptages.
- 2 § Begär en tredjedel av riksdagens ledamöter, att lagförslag som antagits av riksdagen skall underställas medborgarna i folkomröstning, skall sådan omröstning hållas.
- Vidare skall folkomröstning anordnas om lagförslag, som

antagits av riksdagen, därest 100 000 röstberättigade medborgare det begär.

Mot. 1989/90
K254

Begäran om folkomröstning skall inges till talmannen senast dagen efter det lagen antagits av riksdagen och fullföljas genom anmälan hos författningsdomstolen inom tre veckor räknat från samma tidpunkt.

- 3 § Om minst 100 000 röstberättigade medborgare begär folkomröstning om viss fråga, skall sådan omröstning anordnas. Begäran skall inges till författningsdomstolen. Den fråga för vilken folkomröstning begäres skall vara så formulerad att den kan besvaras med ja eller nej.
- 4 § Författningsdomstolen prövar om lagliga förutsättningar för omröstning är för handen och bestämmer tidpunkt för omröstningen.
- 5 § Röstberättigade vid folkomröstning är de som finns upptagna i den för året gällande röstlängden.
- 6 § Lagförslag om vilket omröstning hålls är förkastat, om flertalet av dem som deltar i folkomröstningen röstar mot förslaget och tillika utgör tre tiondedelar av de röstberättigade.
Folkomröstning enligt 3 § är rådgivande.
- 7 § Ytterligare bestämmelser om folkomröstning anges i lag.

9 kap Lagar och andra föreskrifter

- 1 § Föreskrifter som berör i regeringsformen skyddade medborgerliga fri- och rättigheter skall meddelas genom lag.
- 2 § Föreskrifter om medborgarnas personliga förhållanden och inbördes angelägenheter anges i lag.
- 3 § Föreskrifter om brott och påföljd av brott anges i lag.

- 4 § Skatter, avgifter och andra ekonomiska pålagor som uttas till det allmänna skall bestämmas i lag. Mot. 1989/90 K254
- Föreskrifter om värnplikt, civilförsvarsplikt och dylika personliga skyldigheter att tjäna det allmänna anges i lag.
- 5 § Ingrepp från det allmänna i enskildas personliga och ekonomiska förhållanden och annan myndighetsutövning, som gäller enskildas åligganden mot det allmänna, skall även i andra fall än som anges i 1–4 §§ bestämmas i lag.
- 6 § Lag som bestämmer enskildas skyldigheter och förpliktelser mot det allmänna i annat än ordningsfrågor skall vara så tydlig och klar att myndigheter och domstolar kan tillämpa den utan ytterligare föreskrifter.
- 7 § Rättegångsordningen vid allmänna domstolar och förfarandet hos förvaltningsdomstolar och hos åklagarmyndigheter skall bestämmas i lag.
- 8 § Grunderna för förvaltningsmyndigheternas behandling av ärenden och förfarandet hos kronofogdemyndigheter skall bestämmas i lag.
- 9 § Landets indelning i kommuner och föreskrifter om kommunernas organisation och verksamhet skall bestämmas i lag.
- 10 § Föreskrifter i annat ämne än som anges i 1, 3 och 4 §§ får riksdagen genom lag uppdraga åt regeringen att meddela.
- Regeringen, eller förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer, får meddela verkställighetsföreskrifter om fullgörelse av lag genom förordning.
- Regeringen får meddela föreskrifter genom förordning i ämne som ej enligt grundlag förbehållits riksdagens lagstiftningsmakt.
- 11 § Är fara i dröjsmål, får regeringen meddela föreskrifter för att skydda landets säkerhet vid krig, krigsfara eller nationellt nödläge även i ämnen som tillhör riksdagens lagstiftningsområde. Sådana föreskrifter gäller tills riksdagen hunnit besluta härom.

I brådskande fall får regeringen tills frågan avgjorts i riksdagen även besluta om föreskrifter till skydd för liv, hälsa och säkerhet, bestämmelser om ransonering, in- och utförsel av varor och valuta samt om tullar.

Föreskrifter som regeringen meddelar enligt denna paragraf skall omgående underställas riksdagen för godkännande. Vägrar riksdagen att godkänna föreskrift, upphör denna därmed att gälla.

- 12 § Grundlag stiftas genom två likalydande beslut i riksdagen, där det andra skall träffas av en riksdag som nyvalts efter det första beslutet. För att lagen skall antas fordras att mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar för förslaget vid det andra beslutet.

Folkomröstning skall anordnas om vilande grundlagsförslag, om det begärs av en tiondedel av kammarens ledamöter. Yrkande om folkomröstning skall framställas senast femtonde dagen från den dag då grundlagsförslaget första gången antogs.

Folkomröstning skall hållas samtidigt med det val, som föregår riksdagens andra beslut i grundlagsfrågan.

Vid folkomröstningen skall de röstberättigade förklara, om de godtar grundlagsförslaget eller ej. Förslaget är förkastat, om flertalet som deltar i omröstningen röstar mot förslaget.

- 13 § Riksdagsordning stiftas genom lag som skall antas med bifall av tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter.

- 14 § Lag skall utfärdas av regeringen.

Lagar och förordningar skall omgående kungöras för allmänheten.

- 15 § Finner regeringen, att lag som riksdagen antagit strider mot denna regeringsform, får regeringen hänskjuta frågan om lagens utfärdande till författningsdomstolen.

- 16 § Upphävande av lag sker på samma sätt som lag stiftas. Mot-
svarande gäller beträffande grundlag.

17 § Innan lag antas skall yttrande inhämtas från ett lagråd, som består av domare från högsta domstolen och regeringsrätten. Närmare bestämmelser om lagrådet meddelas av författningsdomstolen.

Mot. 1989/90
K254

Regeringen och det utskott i riksdagen, som behandlar ett förslag till lag, får besluta att inhämta yttrande av lagrådet.

Lagrådets granskning skall avse

- 1 hur förslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt,
- 2 hur förslagens föreskrifter förhåller sig till varandra,
- 3 hur förslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav,
- 4 om förslaget är så utformat att lagen kan antas tillgodose angivna syften,
- 5 vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen.

10 kap Finansmakten

1 § Regeringens förslag till riksstat skall utvisa inkomster och utgifter för statens verksamhet under nästkommande budgetår.

Regeringen skall årligen upprätta även långtidsbudget med bedömning av den ekonomiska utvecklingen under de tre till fem år, som följer på budgetåret.

2 § För att utjämna statens inkomster och utgifter mellan budgetår får regeringen uppta lån.

Underskott som uppkommer i statens budget under ett år skall regleras inom två år räknat från utgången av det budgetår, då underskottet uppkom, såvida inte krig, krigsfara eller annat nationellt nödläge gör det omöjligt att reglera underskottet inom angiven tid.

3 § Det sammanlagda uttaget av skatt till stat och kommuner inbegripet avgifter till det allmänna beräknade på inkomst får ej överstiga hälften av värdet under föregående budgetår av den sammanlagda produktionen av varor och tjänster i riket (BNP), såvida ej två tredjedelar av riksdagens ledamö-

ter medger detta eller i krig, vid krigsfara eller annat nationellt nödläge rikets säkerhet kräver det. Beslut att utta skatt till högre belopp än hälften av fjolårsvärdet av BNP gäller för ett budgetår i sänder.

Mot. 1989/90
K254

- 4 § Riksdagen fattar beslut om statens inkomster och utgifter och fastställer riksstat för nästkommande budgetår. Riksdagens budgetreglering bestämmer hur statsmedel skall användas för skilda behov.

Statens medel får inte användas på annat sätt än riksdagen bestämt. Budgetreglering får dock frångås under löpande budgetår, om händelse av synnerlig vikt gör detta nödvändigt och riksdagen i anledning härav antar tilläggsbudget.

- 5 § Regeringen förfogar vid sidan av riksstaten över statens övriga tillgångar i enlighet med vad riksdagen bestämt.

I krig, vid krigsfara eller i annat nationellt nödläge får regeringen i brådskande fall frångå riksdagens föreskrifter i avvaktan på att riksdagen fattar nytt beslut i saken.

- 6 § Kommunerna erhåller medel för sin verksamhet genom att utta skatt i enlighet med föreskrifterna i kommunal skattelag och uppbära avgifter för tillhandahållna tjänster samt motta statliga medel som riksdagen anvisar för bestämda ändamål.

- 7 § Regeringens upplåning står under tillsyn av riksgäldsfullmäktige, som förvaltar rikets gäld. Fråga om upplåning skett i strid med regeringsformens föreskrifter prövas på talan av fullmäktige av författningsdomstolen.

Riksgäldsfullmäktige utses av riksdagen, utom ordföranden, som regeringen förordnar.

Närmare bestämmelser om riksgäldsfullmäktige och om förvaltningen av rikets gäld lämnas i riksdagsordningen och annan lag.

- 8 § Riksbanken är myndighet under riksdagen.

Riksbanken förvaltas av riksbanksfullmäktige. Regeringen förordnar ordförande i riksbanksfullmäktige. Övriga ledamöter utses av riksdagen.

Riksbanken har ensam rätt att i riket utge sedlar.

Närmare bestämmelser om riksbanksfullmäktige och om penning- och betalningsväsendet lämnas i riksdagsordningen och annan lag.

Mot. 1989/90
K254

11 kap Rättsskipningen

- 1 § Domstolar och åklagarmyndigheter skall inrättas med stöd av lag, som anger deras rättsskipningsuppgifter och huvudsakliga organisation.
- 2 § Högsta domstolen är högsta allmänna domstol och regeringsrätten högsta förvaltningsdomstol.
- 3 § Domartjänst med rättsskipningsuppgifter skall fullgöras av ordinarie domare vid domstolen. Vid sjukdomsfall och tillfällig arbetsbelastning får dock även annan domare fullgöra domartjänst i enlighet med av författningsdomstolen meddelade föreskrifter.
- 4 § Till ordinarie domartjänst får endast utses svensk medborgare som avlagt föreskriven examen för domarämbete och fullgjort väl meriterad verksamhet som jurist i minst fem år.
- 5 § Ordinarie domartjänst tillsätts i turordning så, att regeringen tillsätter tjänsten första gången den blir ledig, andra gången tillsätts tjänsten av riksdagens lagutskott och tredje gången tillsätts den av Sveriges Advokatsamfund, osv i samma följd.
- Tillsättning skall ske på saklig grund som förtjänst och skicklighet. Har annan grund tillämpats får författningsdomstolen undanröja tillsättningsbeslutet.
- Närmare föreskrifter om tillsättningsförfarandet meddelas av författningsdomstolen.
- 6 § Den som utnämnts till ordinarie domare får utom vid i lag fastställd pensionsålder endast skiljas från tjänsten för det fall han genom brott, grovt åsidosättande av tjänsteåliggande eller psykisk sjukdom visat sig uppenbart olämplig.
- Fråga om avstängning eller skiljande av domare från ordi-

narie tjänst skall prövas av domstol enligt föreskrifter meddelade av författningsdomstolen.

Mot. 1989/90
K254

- 7 § Rättstvist mellan enskilda och lagföring för brott prövas av allmän domstol.
- 8 § Tvist mellan det allmänna och enskild avgörs av förvaltningsdomstol i ärenden som gäller åligganden och skyldigheter mot det allmänna enligt vad som anges i lag.
- 9 § Riksdagen får ej bestämma hur domstol skall tolka gällande lag eller döma eller besluta i det enskilda fallet.
- 10 § Resning i avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av regeringsrätten när det är fråga om avgöranden, där regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans, samt i annat fall av högsta domstolen.

12 kap Förvaltningen

- 1 § Under regeringen lyder de centrala ämbetsverken, länsstyrelserna och andra statliga förvaltningsorgan utom sådana som tillhör riksdagen.
Justitiekanslern är regeringens rådgivare.
- 2 § Kommunerna äger själva vårda sina angelägenheter enligt vad som stadgas i lag.
- 3 § Förvaltningsmyndigheter samt kommuner och andra organ som utövar offentlig makt skall i sina beslut följa rättsordningen och stödja sig på lag och förordning eller annan författning.
- 4 § Riksdagen eller kommuns beslutande organ får ej föreskriva förvaltningsmyndighet hur den skall besluta i det enskilda fallet eller hur rättsregel skall tolkas och tillämpas i rättstvis-

ter eller i frågor som gäller myndighetsutövning mot enskild eller kommun.

Mot. 1989/90
K254

- 5 § Tjänst hos förvaltningsmyndighet skall tillsättas på sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet.

Statssekreterare och rådgivare till regeringen i regeringskansliet samt generaldirektörer och verkschefer innehar förtroendetjänst.

Grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsliga ställning anges i lag.

- 6 § Endast svenska medborgare är behöriga att inneha ämbete som lyder omedelbart under regeringen eller tjänster närmast under statsråd i regeringskansliet. Detsamma gäller om ledande tjänster hos riksdagen och dess verk.

- 7 § Regeringen får genom nåd efterge eller mildra straff eller andra påföljder av brott och efterskänka krav eller anspråk från staten som myndighet bestämt i fråga om enskild person eller egendom.

För beviljande av nåd eller annan eftergift fordras, att det föreligger synnerliga skäl, som är godtagbara i princip enligt rättsordningen i ett demokratiskt samhälle.

13 kap Kontrollmakten

- 1 § Uppkommer hos regeringen, domstol eller förvaltningsmyndighet fråga om föreskrift står i strid med regeringsformen eller annan grundlag eller om i regeringsformen stadgad ordning i väsentligt hänseende åsidosatts vid författningens tillkomst, får frågan om föreskriftens giltighet hänskjutas till författningsdomstolen för avgörande.

- 2 § Konstitutionsutskottet granskar regeringens handläggning av regeringsärendena. För sin granskning har utskottet tillgång till alla protokoll och handlingar rörande regeringsärendena.

Annat riksdagsutskott och varje riksdagsledamot får hos konstitutionsutskottet väcka fråga rörande handläggningen av regeringsärende.

Mot. 1989/90
K254

- 3 § Konstitutionsutskottet skall meddela riksdagen vad utskottet funnit förtjäna uppmärksamhet vid granskning, så snart skäl föreligger. Granskningsutlåtande skall avges minst en gång om året.
- 4 § Finner riksdagen utskottets granskning av regeringen ge anledning till anmärkning, skall påpekande härom framföras till statsministern.
- 5 § Uppkommer fråga huruvida statsministern eller statsråd begått brottslig handling i tjänsten, skall konstitutionsutskottet, såvida tillräckliga skäl föreligger därför, hänskjuta frågan om ansvar och påföljder till författningsdomstolen. Talan utföres av justitieombudsmannen.
- 6 § Domare eller annan tjänsteman, som i sin befattning uppenbart åsidosätter regeringsformens bestämmelser om medborgerliga fri- och rättigheter, skall ådömas straff för tjänstefel. Försummar han eljest sina plikter i offentlig verksamhet, skall han i överensstämmelse med i lag meddelade bestämmelser om ansvar för tjänstefel straffas härför.
- 7 § Åtal för tjänstefel väckes av riksdagens justitieombudsman, av justitiekanslern eller av någon av endera av dem förordnad åklagare.
- 8 § Riksdagen väljer en eller flera personer att vara riksdagens justitieombudsman. Denne har att granska tillämpningen av lagar och författningar i den offentliga verksamheten och skall därvid framföra förslag om rättelse av påpekade brister till riksdagen. Han skall även tillgodose enskildas rättskyddsbehov. Över sin verksamhet avger riksdagens ombudsman en årlig berättelse till riksdagen.

Ombudsmannen har rätt att närvara vid domstolars och förvaltningsmyndigheters överläggningar och skall äga tillgång till myndigheters handlingar och protokoll. Domstolar

och förvaltningsmyndigheter samt tjänsteman i stat eller kommun skall lämna justitieombudsmannen upplysningar och yttranden, han begär. Sådan skyldighet gäller också andra, som står under ombudsmannens tillsyn.

Mot. 1989/90
K254

Allmän åklagare skall biträda riksdagens ombudsman, då denne så begär.

Närmare bestämmelser om riksdagens justitieombudsman lämnas i riksdagsordningen och i särskild instruktion, som beslutas av riksdagen.

- 9 § Riksdagen utser bland sina ledamöter revisorer att granska den statliga verksamheten. Granskningen omfattar också annan offentlig verksamhet efter riksdagens bestämmande.

Riksdagsrevisorerna beslutar om biträde av sakkunniga, som fordras för att fullgöra deras uppdrag. Revisorerna skall årligen avge berättelse med de iakttagelser och påpekanden, som granskningen ger anledning till.

Revisorerna får infordra handlingar, uppgifter och yttranden, som behövs för granskningen.

Närmare bestämmelser om riksdagsrevisorerna lämnas i riksdagsordningen och i särskild instruktion, som beslutas av riksdagen.

14 kap Författningsdomstolen

- 1 § Tvister om tolkning och tillämpning av grundlagarna avgörs av författningsdomstolen.

- 2 § Författningsdomstolen består av nio ledamöter. De utses bland till domartjänst behöriga medborgare, envar för en period av tolv år. Författningsdomstolen utser inom sig ordförande och vice ordförande.

De vid val till statsminister röstberättigade utser i samband med lagtida statsministerval tre domare i författningsdomstolen vilka ersätter de tre domare, som står i tur att avgå. Vid varje tillfälle föreslår konstitutionsutskottet sex till tio kandidater, vilkas namn uppförs på valsedel i bokstavsordning.

Envar röstberättigad som deltar i valet anger på valsedeln vilka av kandidaterna till författningsdomstolen, han vill utse som domare. Till domare är valda de kandidater, som erhållit de högsta röstetalen.

Uppkommer vakans i domstolen, anordnas ny sammanräkning bland kandidaterna vid det senaste valtillfället. Till domare utses då den kandidat, som har det högsta röstetalet bland återstående kandidater från detta val.

Besvär över val till författningsdomstolen prövas och avgöres av författningsdomstolen.

3 § Uppkommer fråga om viss föreskrift står i överensstämmelse med grundlagarna eller om den tillkommit i föreskriven ordning har part, som kan beröras av tillämpningen, rätt att begära prövning av dess grundlagsenlighet hos författningsdomstolen. Även förening eller sammanslutning av medborgare får väcka sådan talan, om de företräder berörda medborgare.

4 § Yrkar part i rättegång hos domstol eller i ärende hos förvaltningsmyndighet att prövning skall ske, om någon hans grundläggande medborgerliga fri- och rättigheter blivit kränkt, skall frågan hänskjutas till författningsdomstolen, om påståendet icke är uppenbart ogrundat.

Uppkommer hos regeringen, domstol eller förvaltningsmyndighet i mål eller ärende fråga om föreskrift i grundlag blivit åsidosatt och har frågan betydelse för utgången, skall den hänskjutas till författningsdomstolen för avgörande.

5 § Frågor om kränkning skett av medborgerliga fri- och rättigheter eller om föreskrift åsidosatts i grundlag får handläggas av prövningsavdelning inom författningsdomstolen.

Prövningsavdelning består av ordförande eller vice ordförande jämte två ytterligare ledamöter, som utses genom lottning.

6 § Finner prövningsavdelning att framställning till författningsdomstolen är uppenbart ogrundad, får ärendet omedelbart avföras från fortsatt handläggning. Har i sådant fall frågan hänskjutits av domstol eller förvaltningsmyndighet,

skall ärendet återförvisas dit för fortsatt handläggning.

Finner prövningsavdelning att skäl finns för att medborgerlig rättighet kränkts eller föreskrift i grundlag åsidosatts, skall målet upptagas av författningsdomstolen i plenum.

7 § Författningsdomstolen beslutar själv om den utredning, som den anser erforderlig för en allsidig belysning av saken. Parter har rätt att framlägga sin talan vid offentlig huvudförhandling inför domstolen.

8 § Författningsdomstolen prövar om grundlag åsidosatts och meddelar sitt avgörande i dom. Domskal skall anföras i den omfattning som fordras för att vägleda framtida tillämpning av regeringsformen eller annan grundlag.

9 § Föres ansvarstalan inför författningsdomstolen tillämpas gällande regler om rättegången i brottmål.

10 § Finner författningsdomstolen att föreskrift i en av riksdagen beslutad lag strider mot regeringsformen eller annan grundlag, skall domen överlämnas till talmannen med angivande av vari bristen består. Talmannen tillser att, där så behövs, riksdagen rättar bristen.

11 § Författningsdomstolens dom skall lända till efterrättelse hos annan domstol och hos förvaltningsmyndighet, där saken är anhängig.

12 § Har författningsdomstolen funnit grundlag åsidosatt, är den som drabbats av skada eller förlust till följd av felet berättigad till gottgörelse, som motsvarar förlusten. Talan här om prövas av allmän domstol på den ort, där händelsen inträffat.

13 § Ytterligare bestämmelser om val av författningsdomstolens ledamöter meddelas i lag.

För sin övriga verksamhet antar författningsdomstolen själv behövliga föreskrifter.

15 kap Förhållandet till andra stater

1 § Överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation ingås av regeringen och undertecknas på regeringens vägnar av utrikesministern. Statschefen kan underteckna viktigare överenskommelse.

2 § Regeringen får inte ingå för riket bindande internationell överenskommelse utan riksdagens godkännande, om överenskommelsen angår ämne, varom riksdagen har att besluta.

Föreskriver regeringsformen särskild ordning för de riksdagsbeslut som förutsättes, skall samma ordning iakttas då överenskommelse med främmande makt godkänns av riksdagen.

3 § Om fara är i dröjsmål, får regeringen ingå överenskommelse som fordrar riksdagens godkännande utan sådant godkännande, om rikets säkerhet kräver det. I sådant fall skall regeringen i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

4 § Regeringen skall fortlöpande hålla utrikesnämnden underättad om de utrikespolitiska förhållanden, som kan få betydelse för riket, och överlägga med nämnden så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden.

5 § Utrikesnämnden består av talmannen samt nio ledamöter, som riksdagen väljer inom sig. Närmare bestämmelser om utrikesnämndens sammansättning meddelas i riksdagsordningen.

Utrikesnämnden sammanträder på kallelse av regeringen. Regeringen är skyldig att sammankalla nämnden om minst fyra av nämndens ledamöter begär överläggning i viss fråga. Ordförande vid sammanträde med nämnden är statschefen eller riksföreståndaren, eller vid förfall för dessa, statsministern.

Ledamot av utrikesnämnden eller den som har uppdrag hos nämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelande till

andra om vad han har erfarit i denna egenskap. Ordföranden kan besluta om ovillkorlig tystnadsplikt.

- 6 § Chefen för utrikesdepartementet skall hållas underrättad, när fråga som har betydelse för förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet.

16 kap Krig och krigsfara

- 1 § Riket får ej inleda eller delta i anfallskrig.

- 2 § Kommer riket i krig eller krigsfara skall regeringen besluta om användning av försvarsmakt som fordras för att möta väpnat angrepp.

Medför dröjsmål att möta väpnat angrepp vid krig eller omedelbar krigsfara fara för rikets säkerhet, får beslut om att insätta försvarsmakt fattas av statsministern eller statschefen, därest regeringens beslut ej kan avvaktas.

- 3 § Förklaring att krigstillstånd råder utfärdas av regeringen efter beslut av riksdagen.

Kommer riket i krig eller krigsfara och är riksdagen ej samlad, skall regeringen eller talmannen sammankalla riksdagen. Den som utfärdar kallelsen kan besluta att riksmötet skall hållas på annan ort än Stockholm.

- 4 § Svensk väpnad styrka får endast brukas utomlands efter beslut av riksdagen, om det fordras för att slutföra krig, som uppkommit genom väpnat angrepp mot landet eller om skyldigheten följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse, som godkänts av riksdagen.

- 5 § Regeringen får bemyndiga försvarsmakten att använda våld i enlighet med internationell rätt och sedvänja för att hindra kränkning av rikets territorium i fred eller under krig mellan främmande stater.

6 § Är riket i krig eller omedelbar krigsfara, skall en inom riksdagen utsedd krigsdelegation träda i riksdagens ställe, om förhållandena kräver det.

Om riket är i krig, meddelas förordnande att krigsdelegationen skall träda i riksdagens ställe av utrikesnämndens ledamöter enligt bestämmelser i riksdagsordningen. Innan sådant förordnande meddelas, skall samråd ske med statschefen och statsministern, om det är möjligt. Hindras nämndens ledamöter av krigsförhållandena att sammanträda, får regeringen meddela förordnandet.

Om riket är i omedelbar krigsfara, meddelas förordnande som nu sagts av utrikesnämndens ledamöter i förening med statschefen eller statsministern. För förordnande fordras därvid att statschefen eller statsministern och sex av nämndens ledamöter är ense om beslutet.

Krigsdelegationen och regeringen kan i samråd eller var för sig besluta att riksdagen skall återta sina befogenheter.

Krigsdelegationens sammansättning bestäms i riksdagsordningen.

7 § Medan krigsdelegationen är i riksdagens ställe utövar den de befogenheter som annars tillkommer riksdagen. Krigsdelegationen får dock ej fatta beslut, om den befinner sig på område, som fallit i fiendes hand. Den får ej heller fatta beslut om nyval av riksdagen eller om nyval av statsminister.

8 § Är riket i krig eller krigsfara, när ordinarie val skall hållas, kan riksdagen besluta att uppskjuta valet. Sådant beslut skall omprövas inom ett år och därefter med högst ett års mellanrum. Beslut att uppskjuta val blir gällande, endast om minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter förenar sig om det.

Ordinarie val som till följd av uppskovsbeslut ej hålles på föreskriven tid, skall hållas så snart det ske kan sedan kriget eller krigsfaran upphört, såvida ej ordinarie val ändå skall hållas inom sex månader. Det åligger regeringen att besluta härom. Har val till följd av krigsförhållanden hållits på annan tid än när det annars skulle ha ägt rum, skall ordinarie val hållas enligt föreskrifterna i regeringsformen, när krigsförhållandena upphört.

- 9 § Är riket i krig och kan till följd därav regeringen ej fullgöra sina uppgifter, kan riksdagen utse ny statsminister.
- 10 § Befinner sig svenskt område i fiendes hand, skall svenska myndigheter så långt ske kan upprätthålla svensk lag.
Grundläggande fri- och rättigheter, som tillförsäkrats medborgarna, skall därvid iakttagas.
På område som är i fiendes hand, får icke något offentligt organ meddela beslut eller vidta åtgärd som ålägger medborgare att lämna fiendemakt sådant bistånd som denna icke får kräva enligt folkrättens regler.
Riksdagen får ej besluta på område i fiendes hand.
- 11 § Är riket i krig och kan till följd därav varken riksdagen eller krigsdelegationen fullgöra sina uppgifter, skall regeringen handha dessa, om så fordras för att skydda riket och slutföra kriget.
- 12 § Regeringen får ingå överenskommelse om vapenstillestånd utan att inhämta riksdagens godkännande och utan att rådgöra med utrikesnämnden, om uppskov med överenskommelsen skulle innebära fara för riket.
- 13 § Är riket i krig, skall statschefen följa regeringen. Befinner han sig på område, som fallit i fiendes hand, skall han anses hindrad att fullgöra sina uppgifter som statschef, om regeringen är på annan ort.
- 14 § Riksdagen beslutar om fredsavtal med främmande makt i den ordning som sägs i 15 kap.

Övergångsbestämmelser

Denna regeringsform träder i kraft den 1 januari 19--, då 1974 års regeringsform upphör att gälla. Val av riksdag och statsminister samt författningsdomstol skall anordnas enligt den nya regeringsformen före dess ikraftträdande.

Finns äldre författning eller föreskrift strida mot den nya rege-

ringsformen eller ej ha tillkommit i den ordning, som den föreskriver, skall fråga om dess fortbestånd underställas författningsdomstolen för avgörande i den ordning denna regeringsform föreskriver.

Då författningsdomstolen första gången tillsätts, utses nio ledamöter, varav tre för en tid av fyra år, tre för en tid av åtta år och ytterligare tre för en tid av tolv år. Minst 18 och högst 30 kandidater får föreslås.

Bestämmelsen i 2 kap 18 § st 4 att fördel ej får lämnas genom skattelättnad eller stöd av allmänna medel till näringsutövning på sådant sätt att någon enskild näringsutövning blir påtagligt missgynnad skall ej tillämpas på verksamhet, som det allmänna redan bedriver, förrän riksdagen i varje särskilt fall beslutar därom.

Bestämmelsen i 10 kap 3 § om tillåtet sammantaget uttag i förhållande till BNP av skatt till det allmänna i riket fordrar ej medgivande av riksdagen i där föreskriven ordning under de första fem kalenderåren räknat från året för denna regeringsforms ikraftträdande.

Förslaget har på viktiga punkter fått en konstruktiv kritik. Genom förslaget till val av statsminister går man t.ex. alltför långt ifrån svensk konstitutionell tradition. Däremot exemplifieras därmed vikten av en fungerande maktindelning som bör kunna fungera även på andra och för Sverige mindre radikala sätt. Förslagen om personval visar hur ett nytt system kan skapas som ger riksdagens ledamöter en självständig ställning och riksdagen en självklar central roll. I länder som Finland, Västtyskland och Frankrike finns system för personval som liksom detta förslag bör kunna vara till grund för en diskussion om hur ett svenskt system skulle kunna se ut.

I förslagen om rättighetsskydd och minoritetsskydd framförs förslag som ligger i linje med vad som gäller i många av de europeiska länder som Sverige under 1990-talet alltmer kommer att integreras med och av nödvändighet kommer att få olika former av gemensam rättstillämpning med.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att frågan om ökade möjligheter till direkt medborgerligt inflytande, utökat skydd för individuella rättigheter och en förbättrad kontroll av den politiska makten bör utredas mot bakgrund av vad som ovan anförts.

Stockholm den 24 januari 1990

Gunnar Hökmark (m)